

TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞININ GELİŞİMİ VE KATILIM BANKACILIĞI SEKTÖRÜ SWOT ANALİZİ¹

DEVELOPMENT OF PARTICIPATION BANKING IN TURKEY AND SWOT ANALYSIS OF THE SECTOR

Mehmet İSLAMOĞLU² Şenay Selin CAN³

*Araştırma Makalesi / Geliş Tarihi: 20.03.2023
Kabul Tarihi: 29.06.2023*

Öz

İslam Dini'ndeki faiz yasağı nedeniyle, dini kaygıları olan kişiler faizden uzak durmak isterler ve fonlarını faizsiz bankalara yatırmaya yönelirler. Dünyada İslami banka veya faizsiz banka adı altında bu hizmeti veren önemli sayıda banka vardır. Türkiye'de faizsiz bankacılık hizmeti ilk kez 1985 yılında Özel Finans Kurumu adı altında uygulanmaya başlandı.2005 yılında Katılım Bankası adını alarak günümüzde de bu unvanla faaliyetlerini sürdürmektedirler. Çalışmada ilgili literatürdeki akademik yayınlar taranmış ve bu kuruluşların katılım bankasına dönüşümünün ve bankalar kanununa tabi olmasının sağladığı yararlar incelenmiştir. Ayrıca katılım bankacılığı sektörü SWOT yöntemi yardımıyla analiz edilmiş ve böylece sektöre ilişkin güçlü ve zayıf yönler, fırsat ve tehditler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel Finans Kurumları, Katılım Bankacılığı, Swot Analizi

JEL Sınıflaması: E44, G24.

Abstract

Due to interest restriction in Islamic Religion, people with religious concerns want to stay away from interest and they tend to invest their funds in interest-free banks. There are significant number of banks worldwide that provide this service under the name of Islamic banks or interest-free banks. In Turkey, interest-free banking service was first introduced in 1985 under the name of Private Finance Institution. Taking the name of Participation Bank in 2005, they keep up their activities with this title today. In the study, the academic papers of the relevant literature were reviewed and the benefits of transforming these institutions into participation banks and the related law were examined. In addition, the participation banking sector was analyzed with the help of the SWOT method and thus the strengths and weaknesses, opportunities and threats regarding the sector were evaluated.

Key words: Private Financial Institutions, Participation Banking, Swot Analysis

JEL Classification: E44, G24.

¹ **Bibliyografik Bilgi (APA):** FESA Dergisi, 2023; 8(2) ,463-474 / DOI: 10.29106/fesa.1267894

²Prof. Dr.,Karabük Üniversitesi Finans ve Bankacılık ABD, mehmetislamoglu@karabuk.edu.tr, Karabük - Türkiye ORCID: 0000 0002 4416 0888

³ Şenay Selin Can, Karabük Üniversitesi Finans ve Bankacılık, seliff90@gmail.com, Karabük - Türkiye ORCID: 0000 0002 1013 7268

1.Giriş

Dünyada ve ölkemizde dini hassasiyeti olan insanlar fonlarını kullanırken, yatırım yaparken ve tasarruflarını korurken İslam'a uygun bir şekilde yapmak istemektedirler. Bu durum dünyada faizsiz bankacılık ya da İslami bankacılık adıyla bilinen faizsiz bankacılık sektörünün doğmasına vesile olmuştur. Faizsiz bankalar, bankacılık işlemlerini faiz yasağı ve İslami kurallar çerçevesinde yapan finansal kuruluşlardır. Ülkemizde faizsiz bankacılık hizmeti ilk olarak özel finans kurumları adı altında başlamış, ilerleyen yıllarda gerekli yönetmelik ve kanun değişiklikleriyle katılım bankası unvanı ile devam etmektedir. Özel finans kurumları kuruldukları yıldan 1999 yılına kadar bankalar kanunu kapsamında değillerdi. 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına alınarak ilk defa banka statüsü kazanmışlardır ancak hukuki altyapılarının sağlam hale gelmesi, 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamına dâhil edilmeleri ile gerçekleşmiştir.

Çalışmada faizsiz bankacılığın gelişimi, ölkemizde özel finans kurumlarının katılım bankasına dönüşümü ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Son olarak literatür de swot analizi yapılan çalışmalar incelenmiş tablo şeklinde sunulmuştur ve katılım bankacılığı sektörü swot analizi yapılmıştır.

2.Faizsiz Bankacılığın Gelişimi

Faizsiz bankacılık, bankacılık işlemlerinde faizin olmadığı bankacılıktır. İslam dininde faiz haramdır ve dini hassasiyeti olan insanlar faizden uzak durmakta ve faizsiz bankaları tercih etmektedirler. Bu kuruluşlar dünyada faizsiz bankacılık ya da İslami bankacılık olarak anılmaktadır. Ülkemizde ise faizsiz bankalar ilk kurulduklarında Özel Finans Kurumu adıyla hizmet vermekteydi. 2005 yılında isimleri Katılım Bankası olarak değiştirildi. Günümüzde halen bu isimle faizsiz bankacılık anlayışıyla faaliyetlerine devam etmektedirler.

Faizsiz bankacılık düşünsel anlamda ilk defa 1955 yılında Pakistan'lı düşünür Muhammet Uzair tarafından 'An Outline of Interestless Banking' konulu araştırmayla ortaya konulmuştur (Güneş, 2002).

Dünyada faizsiz bankacılık ile ilgili çalışmalar ilk olarak 1950'li ve 1960'lı yıllarda başlamıştır. Çalışmalar Mısır'da başlamıştır ve o dönemde yapılan teorik çalışmalar faizsiz finans kurumlarına katkı sağlamışlardır. Teorik çalışmalarda ticari bankacılıktan farklı olarak sistemin kar- zarar ortaklığına dayalı olarak çalışması planlanmıştır. 1970'li yıllarda din âlimleriyle ve finans uzmanlarıyla birlikte yapılan konferanslarda, faizsiz bankacılığın kurumsal çerçevesi oluşturulmasına konusunda çaba gösterilmiştir (TKBB,2006).

Faizsiz bankacılık için ilk çalışmalara Mısır'da başlanmıştır. Mısırdaki 1963 yılında kurulan Mit Ghamr Tasarruf Bankası 1967 yılında faaliyetine son vermiştir. Faaliyet gösterdiği dönemde büyük oranda büyüme kaydetmiştir. Her ne kadar kısa süre içinde faaliyetine son verilmiş olsa da faizsiz bankacılık adına atılan ilk adımdır ve kurulacak olan faizsiz bankalara öncülük etmesi açısından oldukça önemlidir. 1971 yılına gelindiğinde Mısır'da dönemin koşullarına uygun faizsiz banka esaslarına göre Nasır Sosyal Bankası kurulmuştur (Canbaz, 2018).

Aşağıda Tablo 1 de Dünyada Faizsiz Bankacılığın Kurumsal Gelişimi kronolojik olarak verilmiştir.

Tablo 1. Dünyada Faizsiz Bankacılığın Kurumsal Gelişimi

1963	İlk İslami banka Mit Ghamr Tasarruf Bankası Mısır'da kuruldu.
1969	Fas'ın başkenti Rabat'ta İslam İşbirliği Teşkilatı kurulmuştur.
1971	İlk devlet destekli faizsiz banka olan Nasır Sosyal Bankası Mısır'da kuruldu.
1975	Birleşik Arap Emirleri (BAE)'nde ilk özel girişimlerden olan Dubai İslam Bankası kuruldu.
1975	Cidde'de İslam Kalkınma Bankası kuruldu.
1978	Batı'nın ilk İslami bankası Lüksemburg'da Danimarka Uluslararası İslam Bankası kurulmuştur.
1979	İlk Tekafül Şirketi Sudan'da kurulmuştur.

1981	İşlami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü kurulmuştur.(IRTI- Islamic Research and Training Institute.)
1991	Bahreyn’de İşlami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu kurulmuştur.(AAOIFI- Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions).
1994	Yatırım ve İhracat Kredileri Sigortası İçin İşlami İşbirliği Kurumu kurulmuştur.(ICIEC- Islamic Corporation for the Insurance of Investment and Export Credit).
1999	Özel Sektör Kalkınması için İşlam İşbirliği Kurumu kurulmuştur.(ICD-Islamic Corporation for the Development of the Private Sector).
2002	Malezya’da İşlami Finansal Hizmetler Kurulu kurulmuştur.(IFSB-Islamic Financial Services Board).
2002	Uluslararası İşlami Finans Piyasası Kurumu kurulmuştur.(IIFM-International Islamic Financial Market).
2007	Uluslararası İşlami Ticaret Finansman şirketi kurulmuştur.(ITFC- International Islamic Trade Finance Corporation).
2010	Malezya’da Uluslararası İşlami Likidite Yönetim şirketi kurulmuştur.(IILM- International Islamic Liquidity Management Corporation).

Kaynak: Güçlü ve Kılıç (2020).

2.1. Türkiye’de Faizsiz Bankacılığın Gelişimi

Dünyada faizsiz bankacılığın hızla yayılmasıyla birlikte ölkemizde de faizsiz bankacılığın uygulanabilirliği konuşılmaya başlanmıştır. 1970’li yıllarda en önemli olay ‘işçi şirketleri’ olarak adlandırılan yurtdışındaki işçilerin paralarıyla şirket kurulmasıdır. Yurtdışında yaşayan ve faizli hizmet almak istemeyen işçilerin ekonomiye katamadıkları büyük bir döviz kaynağı olduğu fark edilmiş ve faizsiz bankacılık fikri güçlenmiştir. Bu süreçte 1975 yılında ilk olarak kurulan, Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası (DESİYAP) faizden uzak durmak isteyen insanlar ile birlikte küçük ve orta ölçekli işletmelere hizmet vermiştir. DESİYAP 1978 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Yaşanan bu gelişmelerle birlikte, uluslararası düzeyde de yaygınlaşan faizsiz bankacılık ölkemizde 1980’li yılların başında gerekli düzenlemeler ve uygulamalarla hayata geçmiştir (Canbaz, 2012).

Ölkemizde faizsiz bankacılık ilk olarak 1985 yılında Özel Finans Kurumları adı ile faaliyete başlamışlardır. Faizsiz bankaların en önemli amacı faizden uzak durmak isteyen tasarruf sahiplerinin bankacılık işlemlerini gerçekleştirmek ve ellerinde atıl kalmış fonların ekonomiye katılmasını sağlamaktır. Ölkemizde ki faizsiz bankacılığının süreçlerini üç farklı periyotta incelemek mümkündür.

2.1.1. 1983-1999 Arası Dönem

Faizsiz bankacılık ile ilgili ilk yasal düzenleme 16 Aralık 1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararname ile olmuştur. Kararname 19 Aralık 1983 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kararname ile Özel Finans Kurumlarının ilk hukuki alt yapıları oluşturulmuştur. Özel Finans Kurumlarının denetlenmesi ve düzenlenmesi T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı (o dönemki ismiyle Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı) ile T.C. Merkez Bankasına verilmiştir (ÖFKB,2004).

Özel Finans Kurumları 1999 yılına kadar aşağıda belirtilen kanun ve tebliğlerle faaliyetlerini sürdürmüşlerdir;

-1567 Sayılı Türk Parasını Koruma Hakkındaki Kanun ve bu Kanuna ilişkin Karar, Tebliğ ve Genelgeler,

-T.C. Merkez Bankası Tebliğleri,

-Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından çıkarılan FK'ların kurulması hakkında 83/7506 Sayılı Kararname Eki Karara İlişkin Tebliğ,

-Türk Ticaret Kanunu,

-3167 Sayılı ek Kanunu,

-3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu,

-193 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunun Menkul Sermaye iradını tarif eden 94. Maddesi ve 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunun indirilecek giderler bölümündeki 14. Maddesi,

- Sermaye Piyasası Kanunu,

- Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Kanun (Arabacı,2007).

Aşağıda Tablo 2 de Türkiye'de Kurulan Özel Finans Kurumlarının Kuruluş Tarihleri, Faaliyet bilgileri yer almaktadır.

Tablo 2. Özel Finans Kurumları Kuruluş Yılları

Özel Finans Kurumları	Kuruluş Yılları	Açıklama
Al Baraka Türk Özel Finans Kurumu	1984	Faaliyeti yeni statüyle devam ediyor.
Faisal Finans Kurumu	1985	Türkiye Finansa katıldı.
Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu	1989	Faaliyeti yeni statüyle devam ediyor.
Anadolu Finans Kurumu	1991	Türkiye Finans adını alarak yeni statüyle faaliyetine devam ediyor.
İhlâs Finans Kurumu	1995	Faaliyeti sona erdi.
Asya Finans Kurumu	1996	Faaliyeti sona erdi.

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

2.1.2. 1999- 2005 Arası Dönem

Özel finans kurumları bu yıllar arasında önemli değişiklikler yaşamıştır. 19 Aralık 1999 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 4491 sayılı ' Bankalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'la' değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerle; özel finans kurumlarının çalışma prensipleri korunarak, 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına alınması sağlanmıştır. 16 Aralık 1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararname ile bu karara dayanarak çıkarılmış olan tüm mevzuat yürürlükten kaldırılmıştır. 4389 sayılı Kanunun 14. Maddesinde belirtilen durumla BDDK faaliyet izinlerini kaldırabilecektir. T.C. Merkez Bankası Kanunu'nun ilgili Hükümleri'nin uygulanmasına karar verilmiştir. Böylece özel finans kurumları ilk kez kanun kapsamına alınmışlardır (Canbaz,2018).

Özel finans kurumlarının hukuki altyapılarının güçlendirilmesi amacıyla, bu kuruluşlar 4491 sayılı kanun ile 4389 sayılı bankalar kanunu kapsamına dâhil edilmişlerdir fakat bankalar kanununun her maddesine tabi olmamışlardır. Özel finans kurumlarının; mevduat toplayamayacağı, sadece özel cari hesap ve kar zarara katılma yoluyla fon toplayabileceği belirtilmiştir. Faaliyetlerini gerçekleştirirken, satılacak malların elde edilmesini, sağlanmasını ortak yatırım yoluyla elde edebileceklerdir. Finansman kiralama ve her türlü yapılan finansman faaliyetleri kredi olarak sayılmıştır (Alıcı,2017).

12.05.2001 tarihinde 4672 sayılı kanun ile özel finans kurumları ile ilgili yeni düzenlemeler olmuştur. Bu düzenlemeler; Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur. Bu birlik Türkiye Bankalar Birliğine benzer şekilde tüzel kişiliği olan bir kuruluştur. Özel finans kurumları birliğine özel finans kurumlarının üye olma zorunluluğu getirilmiştir. Özel finans kurumları birliği tarafından, gerçek kişilerin özel cari hesaplar ve kar ve zarara katılma

hesaplarındaki tasarruflarını korumak amacıyla ‘Güvence Fonu’ kurulmuştur ve Birlik bu fonu yönetmek durumundadır (Coşkun, 2008).

2.1.3. 2005 ve Sonrası Dönem

Özel finans kurumları için 2005 yılına gelindiğinde çok önemli bir gelişme yaşanmıştır. 5411 sayılı yeni Bankacılık Kanunu kapsamına alınmışlardır ve unvanları Katılım Bankası olarak değiştirilmiştir. řu an günümüzde bu unvanla faizsiz bankacılık hizmeti vermektedirler (Yıldırım,2020).

Bu dönemde; 4672 sayılı Kanun ile kurulan Özel Finans Kurumları Birliğinin adı Katılım Bankaları Birliği olarak değiştirilmiştir. 4672 sayılı Kanun’la Özel Finans Kurumları Birliği’ne güvence fonu oluşturma yetkisi verilmişti ve bu fon birliğin sorumluluğundaydı. Yeni kanunla birlikte güvence fonu Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiştir. Devirden sonra katılım bankalarındaki gerçek kişilere ait Türk parası ve yabancı para cinsinden açılan özel cari hesap, kar ve zarara katılma hesaplarının bir kişiye ait tutarının 50 bin TL kadarlık kısmı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun güvencesine alınmıştır (Arabacı,2007).

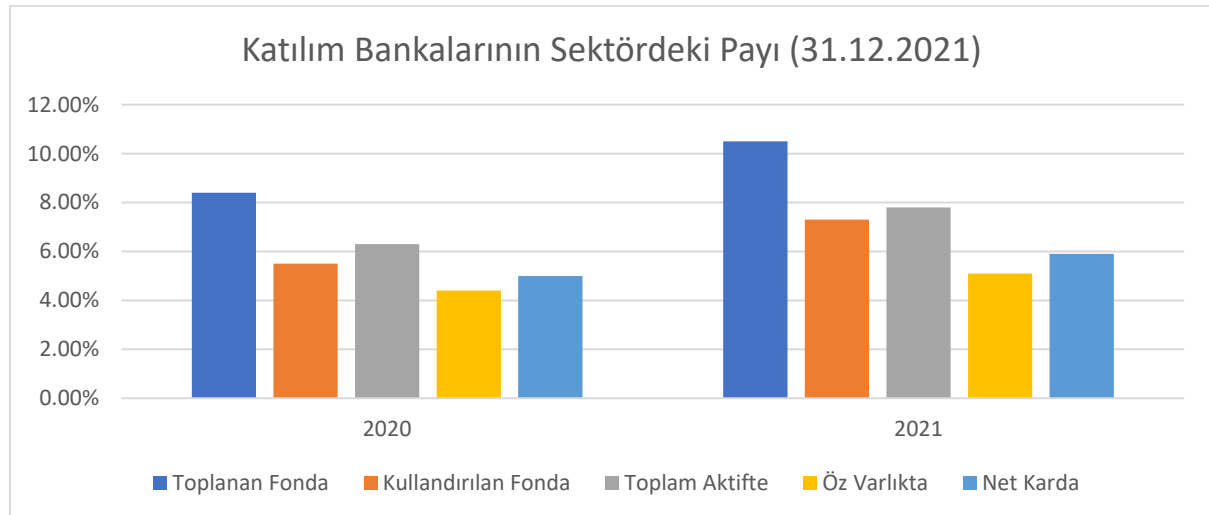
Tablo 3. Katılım Bankalarının Genel Bilgileri

Kurum Unvanı	Kuruluş Yılları	Akıbeti
Faisal Finans Özel Finans Kurumu	1984	2001 yılında Family Finans adını aldı. 2005 yılında Türkiye Finansa katıldı.
Albaraka Türk Özel Finans Kurumu	1984	Faaliyeti yeni statüyle devam ediyor.
Kuveyt Türk Evkaf Özel Finans Kurumu	1989	Faaliyeti yeni statüyle devam ediyor.
Anadolu Finans Özel Finans Kurumu	1991	2005 yılında Türkiye Finans olarak değişti.
İhlâs Finans Kurumu	1995	Faaliyeti sona erdi.
Asya Finans/Asya Katılım	1996	Faaliyeti sona erdi.
Türkiye Finans Katılım Bankası	2005	Faaliyeti yeni statüyle devam ediyor.
Ziraat Katılım Bankası	2015	Faaliyeti devam ediyor.
Vakıf Katılım Bankası	2016	Faaliyeti devam ediyor.
Emlak Katılım Bankası	2019	Faaliyeti devam ediyor.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2021 yılında katılım bankaları arasında en büyük aktif toplama sahip banka 254,1 milyar TL ile Kuveyt Türk Katılım Bankası olmuştur. İkinci sırada 115,6 milyar TL ile Türkiye Finans Katılım Bankası yer almaktadır. Üçüncü sırada ise 109 milyar TL ile Al baraka Türk Katılım Bankası bulunmaktadır. Dördüncü sırada 100,7 milyar TL ise Vakıf Katılım, Beşinci sıradaysa 98,3 milyar TL ile Ziraat Katılım yer almaktadır ve son olarak Emlak Katılım da 38,7 milyar TL ile toplam aktifler sıralamasında bankalar arasındaki yerini almıştır (TKBB,2021).

Grafik 1. Katılım Bankalarının Sektördeki Payı (31.12.2021)

Katılım bankalarının sektör payları grafikte belirtilmiştir. 2020 yılına göre 2021 yılında artışlar meydana gelmiştir. 2020 yılında toplanan fonların sektör içindeki payı % 8,4 iken 2021 yılında % 10,5'e yükselmiştir. Kullandırılan fonların sektör içindeki payı ise 2020 yılında % 5,5 iken 2021 yılında % 7,3 ulaşmıştır. Toplam aktifte ise 2020 yılında %6,3 olan sektör payı 2021 yılında % 7,8 olmuştur. Öz varlıkta da artış meydana gelmiştir. 2020 yılında bankacılık sektörü içinde özvarlığı payı % 4,4 iken 2021 yılında % 5,1 olmuştur ve son olarak net karlılıkta sektör payı 2020 yılında %5 iken, 2021 yılında %5,9 olarak gerçekleşmiştir (TKBB,2021).

3.Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankasına Dönüşümünün Yararları

Özel Finans Kurumları, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile tamamıyla bankacılık sisteminin içine alınmış ve her bakımdan banka oldukları net bir şekilde anlaşılın diye isimleri 'Katılım Bankası' olarak değiştirilmiştir. 4389 sayılı kanun ile özel finans kurumları topladıkları fonlar için oluşturulan güvence fonu mevcudunu TMSF'ye devretmiştir ve Katılım bankaları fonları da TMSF tarafından sigorta edilen fonlar kapsamına alınmıştır. Yeni kanunda bankaların kuruluşları, yönetim, çalışma esasları, devir, birleşme ve tasfiye işlemleri ve bankaların denetlenmeleri gibi konulara ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Özel finans kurumlarının kurulduklarında en büyük problemi herhangi bir kanuna tabii olmamalarıdır. Yaptıkları işlemler bankacılıkla ilgiliydi fakat isimlerinde banka ibaresinin olmayışı da karışıklıklara sebep olmaktadır. Bu kuruluşlar 5411 sayılı bankacılık kanunu ile katılım bankasına dönüşmüş ve tam manasıyla bu kanuna tabii olmuşlardır (Battal,2007).

Özel Finans Kurumları, 19 Aralık 1999 tarihinde 4389 sayılı Kanun kapsamına alınarak ilk kez bankalar kanunu kapsamına dâhil edilmişlerdir. 2000 yılında Türkiye ekonomisindeki sıkıntılar sonucunda birçok banka TMSF'ye devir olmak durumunda kalmıştır. Özel Finans Kurumları arasında İhlâs Finans Kurumu da krizden etkilenen bankalar arasında idi. Likidite sıkıntısı yaşayan ve krize yenik düşen İhlâs Finans Kurumunun faaliyet izni kaldırılmıştır. O dönemde geleneksel bankalarda devlet garantisi varken özel finans kurumlarının hiçbir garantisi yoktu ve İhlâs Finans Kurumunun krizden etkilenmesinin yanında banka içindeki yanlış yönetimle iflası, toplumda özel finans kurumlarına karşı büyük bir güven sorunu yaşatmıştır. İhlâs Finans Kurumunun, 2001 yılında BDDK tarafından faaliyeti durdurulmuş ve akabinde tasfiye sürecine sokulmuştur. Bu durumdan sonra Özel Finans Kurumlarının yasal durumları tekrardan gündeme gelmiştir ve BDDK 20 Eylül 2001 tarih ve 24529 Sayılı Resmi Gazete ile "Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik" yayınlamıştır. Özel Finans Kurumları Birliği bünyesinde "Güvence Fonu" oluşturulmuştur. Faaliyet izni kaldırılan Özel Finans Kurumu için tasfiyeye ilişkin hükümler ve şahsi sorumluluk müessesesi getirilmiştir. Bu yapılan yeniliklerle Özel Finans Kurumu müşterilerinin sisteme ve bankaya olan güvensizliği giderilmeye çalışılmıştır (Örnek Yılmaz,2016).

Katılım Bankaları tasarruflarının 50 Bin TL'ye kadar olan kısmı Katılım Bankaları Birliği bünyesinde bulunan "Güvence Fonu" tarafından garanti kapsamına alınmışken, Güvence Fonu 5411 sayılı kanun ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Katılım Bankaları faaliyet izinleri kaldırılmadan önce TMSF'ye devredilecektir. Cari ve katılım hesapları TMSF güvencesindedir ve katılım bankaları BDDK kontrol ve denetimine tabidirler (Öztop,2006).

4.Swot Analizi

Şirketler sürdürülebilirliklerinin devamı için, değişen koşulları iyi analiz etmelidir. Swot analizi; kendi içindeki gelişmeleri görüp, işletmenin stratejilerinin belirlenmesine yardımcı olur, değişen koşulları iyi analiz etmek için şirketin güçlü ve zayıf yanlarını bulmak, buna karşın pazardaki fırsat ve tehditleri tespit etmek için kullanılan bir analiz yöntemidir.

İşletmenin swot analizi sayesinde güçlü yanlarını görmesi ve sürdürülebilirliğini sağlaması önemlidir. Zayıf yanlarının belirlenmesi ise, bu yanları geliştirmek için adımlar atılmasını gerektirmektedir. Fırsatlar kısmı ise bu alanda neler yapılabilir şirket kendini daha iyi nasıl geliştirebilir bunu öğrenmek açısından yararlıdır. Son olarak tehditler kısmı ise tehditlerin neler olduğu ve bunlara çözümler bularak stratejik kararlar almamıza yardımcı olmaktadır. SWOT kelimesi kelimelerin baş harflerinden oluşmaktadır. İngilizce "Güçlü Yanlar" demek olan "Strengths", "Zayıf Yanlar" anlamına gelen "Weaknesses", "Fırsatlar" anlamına gelen "Opportunities" ve "Tehditler" anlamına gelen "Threats" kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır (Kaya Keleş, Kılıç ve Keleş, 2018).

4.1. Literatürde Swot Analizi

Dünyada İslami finansın gelişimi ve İslami bankacılığa bakış açılarını inceleyen bazı çalışmalar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 4. Literatür Özeti

YAZAR/YILI	ÇALIŞMANIN KONUSU	YÖNTEM (LER)	SONUÇLAR
El Massah (2015)	Çalışmada dünyada İslam ekonomisinin durum analizi ve Dubai'nin İslam ekonomisinin başkenti olma girişimi araştırılmıştır.	SWOT	Yapılan çalışmada Dubai'nin ekonomisi analiz edilmiştir ve İslam ekonomisine katkıları Swot analizi ile açıklanmıştır. Zayıf yanları ve tehditler tespit edilerek yeni stratejiler belirlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.
Beg (2016)	Çalışma da Hindistan'ın İslami bankacılık uyumu araştırılmıştır.	SWOT	Çalışmanın sonucunda Hindistan'da İslami bankacılığın oluşturulmasının zor olduğu belirtilmiştir. Yapılan analizle Hindistan'da İslami Bankacılığın uyum sağlaması gerektiği vurgulanmış, İslami bankacılığın güçlü yanları ve fırsatları zayıf yanlar ve tehditlerden daha fazla olduğu görülmüştür.
Mahamud (2016)	Çalışmada Tayland'da İslami finansın esasları, İslam'a uygun kooperatifler başlatmak için uygun ortam araştırması yapılmıştır.	SWOT	Çalışmanın sonucunda Taylan'da İslami kooperatiflerin oluşması için eksiklikleri olduğu kooperatifler hakkında doğru bir anlayış kazandırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.
Haque, Lone ve Thakur (2017)	Çalışmada İslami bankacılığın Hindistan'da nasıl başlanabileceği ve Hindistan merkez bankası araştırılmıştır.	SWOT, Porter'in 5 Kuvvet Modeli	Çalışmada Hindistan'ın İslami bankacılık hakkında toplumun bilgilendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Körfez ülkelerden gelen İslami yatırım fonunun Hindistan ekonomisine katkıları olacağı belirtilmiştir ve İslami bankacılığın ülkedeki gelirin eşit dağıtılması açısından önemi vurgulanmıştır.
Baidhowi (2018)	Çalışmada İslami bankacılıkta finansal	SWOT	Çalışmanın sonucunda; finansal işlemlerin

	teknoloji kullanımı araştırılmıştır.		teknoloji sayesinde kolaylaşması İslami bankacılık açısından tehditleri ve zayıf yönleri olduğu görölmüştür. İslami bankacılık hizmetlerinin kalitesini artırmak için ve Endonezya’da İslami bankacılığın gelişimi içinde iyi bir fırsat olduğu görölmüştür.
Shahid ve Raj (2019)	alışmada İslami bankacılığın ürünleri ve Hindistan’da İslami bankacılık araştırılmıştır.	SWOT	Yapılan alışmada Hindistan için, geleneksel bankalardan daha çok İslami bankacılığın fırsatları zayıf yanlarından ve tehditlerden daha çok olduğu görölmüştür.
Hussain, Khatoon ve Sarwar (2019)	alışmada, Pakistan’daki İslami bankaların rekabet stratejileri araştırılmıştır.	SWOT, PEST ve Porter’in Beş Kuvvet Modeli	Yapılan çalışmada bankacılık sektöründe yoğun bir rekabet olduğu görölmüştür. Pakistan’da İslami bankacılığın stratejilerle geliştirilebileceği sonucuna varılmıştır.
Peediyekkal (2019)	alışmada Hindistan’da İslami bankacılığın uygulanabilirliği araştırılmıştır.	SWOT ve Porter’in Beş Kuvvet Modeli	çalışmanın sonucunda Hindistan’da İslami bankacılığın barındırmaya yönelik potansiyeli olduğu görölmektedir ve ekonomisinin İslami bankacılık ile büyüyebileceği görölmektedir.
Amrani ve Najab (2020)	alışmada İslami bankacılığın Fas’ta ve Türkiye’deki durumu karşılaştırılmıştır.	SWOT	çalışmanın sonucunda Türkiye’deki finansal ekosistemin Fas’a göre çok daha gelişmiş olduğu görölmüştür.
Bose (2020)	alışmada Dubai İslam Bankasının güçlü ve zayıf yanları, tehditler ve fırsatlar incelenmiştir.	SWOT, OCP, SAP ve PESTLE	çalışmanın sonucunda, Dubai İslam Bankasının İslami bankacılık adına oldukça iyi stratejiler belirlendiği görölmektedir.

Nikmah, Suryonto ve Suroño (2020)	Çalışmada Endonezya'daki konvansiyonel ve İşlami bankacılık araştırılmıştır.	SWOT	Çalışmanın sonucunda; Endonezya'da bankacılık sisteminde konvansiyonel bankalara göre İşlami bankalar daha istikrarlı olduğu sonucuna varılmıştır.
Akila ve Faleel (2021)	Çalışmada Londra, Dubai ve Kuala Lumpur şehirlerinden hangisinin İşlami finans için en nitelikli şehir olduğu araştırılmıştır.	SWOT	Yapılan çalışmada 3 şehir için ayrı ayrı swot analizi yapılmıştır ve Kuala Lumpur İşlam dnyasının finans merkezi olmak için en nitelikli şehir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Zulfahmi, Devi, Asker ve Hassan (2021)	Çalışmada Türkiye'deki İşlami (katılım) bankacılığı araştırılmıştır.	SWOT ve ANP	Yapılan çalışmada Türkiye'deki İşlami (katılım) bankaların Pazar payının artması için toplumun daha çok bilgilendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
Andriani (2022)	Çalışmada Endonezya'daki geleneksel ve İşlami bankacılık sisteminin pandemi dñemindeki rekabet durumu araştırılmıştır.	SWOT ve AHP	Çalışmanın sonucunda; Endonezya'daki bankacılık sektöründe geleneksel bankaların tanımlanmasında kullanılan kriterler İşlami bankalara göre daha nitelikli olduğu tespit edilmiştir ve İşlami bankaların zayıf yönlerini ve tehditlerini geliştirerek mevcut eksiklerin üstesinden gelerek zorluklara çözüm bulunabilir sonucuna varılmıştır.
Hassany ve Pambekti (2022)	Çalışmada Endonezya'daki İşlami bankacılıkta açık bankacılık araştırılmıştır.	SWOT	Çalışmada; İşlami bankacılıkta açık bankacılık uygulaması üzerine çalışılmıştır ve güçlü yanlar, zayıf yanlar, fırsatlar ve tehditler incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda; İşlami bankacılığın açık bankacılık uygulamasında kullanılabileceği stratejiler açıklanmıştır.

4.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Swot Analizi

Ülkemizde faizsiz bankacılık hizmeti veren katılım bankalarına yönelik swot analizi yapılmıştır. Katılım bankacılığının güçlü ve zayıf yanları, fırsatları ve tehditleri belirtilmiştir.

Tablo 5. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Swot Analizi

GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
-Dini hassasiyeti olan insanların tasarruflarını ekonomiye katmak.-Güçlü aktif yapısı ve fon artışları.-Faizsiz ürün ve hizmetler sunduğu için müşterilerinin artması.- Faizsiz ürünler ile farklılık yaratması.-Atıl fonların finansal sisteme dâhil edilmesi.- Kayıt dışı olan işlemlerin önüne geçmesi.- İstihdam sağlamaları.- Ülkemize Müslüman nüfusu yoğun olan ülkelerle sermaye transferlerinin sağlanması.-Üretim ve ticaret yapma imkânı sağlamaları.-Petrol zengini Müslüman ülkeleri ile bu sistem sayesinde ticari ilişkilerin canlı olması.-Bankacılık sisteminde yaşanan finansal krizlerde çalışma prensipleri gereği en az hasarla çıkmaktadırlar, krizlere karşı dayanıklıdırlar.-İslami finansın gelişmesi için devletin destekleyici ve olumlu yaklaşımının olması.-Ülkemizde lisans eğitiminde İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi ve KTO Karatay Üniversitesinde İslam iktisadı bölümleri mevcuttur ve lisansüstü eğitimde Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Karabük Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi gibi 18 üniversite de İslam iktisadı alanında bölümlerin olması (www.linkedin.com,2022).	-Geleneksel bankalar ile tüm ürünlerde rekabet edilememesi.-Coğrafi erişimlerinin az olması-Toplumun bir kısmının faizsiz bankacılığa karşı önyargılı olması.- Kredi kartlarında noksan pazar payı-Gerekli tanıtım faaliyetleriyle faizsiz bankacılığın topluma tanıtılması, ürün ve hizmetlerin insanlara anlatılması gerekmektedir.- Nakit kredi kullandırmadıklarından, ihtiyaçların belgelendirmek zorunda bırakılma hissi bazı müşterilerinin bankayı tercih etmemelerine sebep olmaktadır.- Akademik çalışmaların az olması.- Faizsiz farklı enstrümanlar geliştirilmelidir.- Yetişkinlere yönelik alkol ve kumar gibi belirli sektörlere izin verilmemektedir.-Gelişen teknolojiyle, dijital bankacılık konusunda etkinliklerini artırmaları gerektirmektedir.
FIRSATLAR	TEHDİTLER
-Bankacılık çalışma prensibi faizsiz olduğu için artan müşteri ve genç nüfus-Bankacılık sistemi içinde faizsiz uygulamalarla farklılık yaratmak.-Faizsiz banka müşterisi olan insanlar bankalarına güven duyan sadık müşterilerdir.-İslam ülkeleriyle olan ticaret hacmi.-Devletin desteğiyle kamu katılım bankalarının açılması.	-Toplumun bir kısmı faizsiz bankacılığa karşı önyargılı yaklaşması ve katılım bankalarına ilişkin farkındalık eksikliklerinin olması.-Faizsiz bankacılığın yeterince bilinmemesi.-Küresel ekonomide yaşanan sorunlar.-Yatırımcıların faizsiz bankacılık ve faizsiz bankacılık ürünleri konusundaki bilgi eksikliği.-Katılım bankaları için ayrı bir kanun olmaması müşteri için güvensizlik yaratmaktadır.

5.Sonuç

İslami bankacılığın ortaya çıkışının en temel sebebi dini hassasiyeti olan insanların İslami kurallar çerçevesinde tasarruflarını değerlendirmek, birikim yapmak ve borçlanacakları zaman dahi faizsiz bir şekilde borçlanmak istemeleridir. Faizsiz bankacılık kavramı fikir olarak ilk kez 1955 yılında Muhammed Uzair tarafından ortaya atılmıştır. Sonrasında uygulamalar ve çalışmalarla dünyada hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. İlk İslami banka 1963 yılında Mit Ghamr Tasarruf Bankası Mısır'da kurulmuştur. 1970'li yıllarda körfez ülkelerinde yaşanan petrol krizi faizsiz bankaların gelişmesi açısından önemlidir. 1970'li yıllardan sonra İslami bankacılık dünyanın çeşitli yerlerine yayılmaya başlamıştır. İslam ülkelerin arasındaki ilişkilerin güçlenmesi ve İslami bankacılığın gelişmesi amacıyla 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. Müslüman ülkeler arasında kültürel, sosyal ve ekonomik ilişkilerin canlanması ve bu ülkeler arasında sermaye akışının hızlanması açısından faizsiz bankacılığın doğuşu oldukça önemlidir.

Ülkemizde ilk kurulduklarında Özel Finans Kurumları sonrasında Kanunla Katılım Bankası unvanı alarak hizmet veren faizsiz bankalar, dünyada ve ülkemizde gelişerek, sektör içindeki paylarını artırarak bankacılık sektörü içinde yerini güçlendirmişlerdir. Ülkemizde faizsiz bankacılığın öncülerinden olan Albaraka Türk ve Faisal Finans kurumları faizsiz prensiplerle hizmetlerine 1985 yılında başlamışlardır. Özel Finans Kurumlarının kuruluşlarının en önemli amacı tasarruf sahiplerinin ellerindeki atıl kalmış fonların ekonomiye katılımını sağlamaktır ve İslam ülkelerindeki petrol geliri ve bu çerçevede oluşan sermayenin ülkemize akışını teşvik etmektir. Özel finans kurumları 1999 yılına kadar bankalar kanununa tabii değillerdi. Bu kuruluşlar, 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanuna bazı maddeler hariç tabi olmuşlardır. Hukuki yapıları 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamına alınarak sağlamışlardır. Bu kanunla unvanlarına banka ibaresi gelmiş ve isimleri Katılım Bankası olarak değiştirilmiştir. Ülkemizde 6 tane katılım bankası faizsiz bankacılık prensiplerine uygun bir şekilde hizmetlerine devam etmektedirler.

Swot analizi şirketlerin sürdürülebilirliği açısından uygulanması gereken önemli bir yöntemdir. Dünyada İslami bankacılığın gelişimi çerçevesinde, swot analizi ile yapılan çalışmalar incelendiğinde, faizsiz bankacılık sisteminin topluma anlatılması ve insanların sistem hakkında farkındalığının oluşması gerektiği kanısı güçlenmektedir. Ülkemizde katılım bankacılığı sektörüne yönelik yapılan swot analizinde ise güçlü yanlardan ve fırsatlardan en iyi şekilde yararlanılmalıdır. Zayıf yanların ise çözümü düşünülüp geliştirilmelidir. Belirlenen tehditlerin ise yarattıkları riskler en aza indirgenmelidir. Bu sayede katılım bankaları sektör içinde daha başarılı olacaklardır.

Sonuç itibarıyla; faizsiz bankacılık dünyada ve ülkemizde insanlık için çok önem arz etmektedir ve faizsiz bankacılık sisteminin ülke ekonomilerine sağladığı destek ilerleyen yıllarda da devam edecektir Ülkemizde İslami bankacılığın gelişmesinde üniversitelerde lisans ve lisansüstü eğitimlerde bölümlerin açılması etkili olmuştur. Ülkemiz açısından katılım bankacılığı sektörü, toplumun bir kısmının önyargıları kırılıp sistem hakkında yeterli bilgilere ulaşılması halinde ve İslami kurallar çerçevesinde faizsiz bankacılık anlayışına uygun ürün çeşitliliği artırıldığında, bankacılık sektör payları daha da artacaktır.

Kaynakça

- Akila, H. ve Faleel, J. (2021). The Raceto Become The Hub of Islamic Finance. *Palarch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 18(13), 218-227
- Alıcı, Y. (2017). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. On İki Levha Yayıncılık 2.Baskı: İstanbul
- Arabacı, N. (2007). Katılım Bankalarının Türkiye'de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Amrani, O. ve Najab, A. (2020). Morocco's Participative Banking Sector: A Cross- Analysis of Current State, Opportunities and Challenges of Its Five Banks and Three Windows. *International Journal of Islamic Business&Management*, 4(2)
- Andriani. (2022). Optimization of Islamic Financial Literacy and Inclusion in the Competitive of the Banking Industry in a Pandemic Period (Analytical Hierarchy Process Reviewand SWOT Analysis). *Proceedings of Islamic Economics, Business and Philanthropy*, 1(2)
- Baidhowi, B. (2018). Sharia Banking Opportunities and Challenges in the Digital Era. *Advances in SocialScience, Education and Humanities Research*, 192
- Battal, A. (2007). *Bankacılık Kanunu Şerhi*. Seçkin Yayıncılık: Ankara
- Beg, S. (2016). Prospects, Problems and Potential of Islamic Banking in India. *International Journal of Accounting and Financial Management Research*, 6(3), 9-20

- Bose, I. (2020). Strategic Competitive Analysis of a Banking Organization in UAE: A Study on Dubai Islamic Bank UAE. *The USV Annals of Economics and Public Administration*, 20
- Canbaz, M. (2012). *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*. F.Kaya (Ed.), İstanbul: Beta Yayınları 1.Baskı
- Canbaz, M. (2018). *Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Beta Yayınları 2. Baskı
- Coşkun, A. (2008). Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- El Massah, S. (2015). Islamic Economy Option: SWOT Case Study Analysis. *Advances in Management & Applied Economics*, 5(3), 63-84
- Güçlü, F. ve Kılıç, M. (2020). İslami Finansın Dünyadaki Gelişimi ve İslami Finansa Yön Veren Uluslararası Kuruluşlar Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16 (1), 75-91
- Güneş, A. (2002). Özel Finans Kurumlarının Performans Açısından Değerlendirilmesi Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Hassany, E. ve Pambekti, G. (2022). Review on The Application of Open Banking in Sharia Banking: An Swot Analysis. *Journal Economics Kevangan Syariah*, 5(1)
- Haque, P., Lone, F. ve Thakur, G. (2017). Islamic Banking in India: What More Needed?. *Journal of Islamic Economics Banking and Finance*, 5(3)
- Hussain, H., Khatoun, S. ve Sarwar, Z. (2019). Competitive Strategies of Islamic Banks: A Case of Pakistan. *Journal of Philosophy Culture and Religion*, 46
- Kaya Keleş, M., Kılıç, Ü. ve Keleş, A.E. (2018). E-Ticaret Pazar Araştırması ve SWOT Analizi. *El-Cezeri Fen ve Mühendislik Dergisi*, 5(2), 596-604
- Mahamud, T. (2016). A Study of Strengths and Weaknesses of Islamic Cooperatives in Thailand. *International Journal of Scientific and Technical Advancements*, 2(1), 11-13
- Nikmah, A., Suryanto, T. ve Surono. (2020). Evaluation of Dubai Banking System in Banking in Indonesia. *Islamiconomic: Jurnal Ekonomi İslam*, 11(2), 127-104
- ÖFKB (Özel Finans Kurumları Birliği), 2004, İstanbul
- Örnek Yılmaz, H. (2016). Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedenleri ve Bir Uygulama Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Öztop, F. (2006). Özel Finans Kurumlarının Vergilendirilmesi Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Peediyekkal, J. (2019). Islamic Banking in India: Prospects and Challenges. *International Journal of Research in Engineering, Science and Management*, 2
- Shahid, M. ve Raj, J. (2019). Islamic Banking in India: An Overview. *ZENITH International Journal of Multidisciplinary Research*, 9(6), 246-252
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği). *Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık*, 2006, İstanbul
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği). *Katılım Bankaları, 2021*, İstanbul
- Yıldırım, O. (2020). Türkiye Ekonomisinde Katılım Bankacılığı. *Econder Uluslararası Akademik Dergisi*, 4(2), 518-529
- Zulfahmi, Z., Devi, A., Asker, E. ve Hassan, R. (2021). Participatory Banks in Turkey: Issues and Proposed Strategy Based on SWOT Analysis. *International Journal of Islamic Economics and Finance*, 4, 121-152
- <https://linkedin.com.tr> Türkiye İslam İktisadi ve Finansı Eğitim Haritası